

TEK EBEVEYNLİ AİLELERİN ALDIKLARI SOSYAL YARDIMLAR VE SOSYAL YARDIM BEKLENTİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

İlknur KARAASLAN²
Ebru OPÇİN³

ÖZ

Tek ebeveynli olmak, yoksulluğun başını çektiği bir dizi, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik sorunu da beraberinde getirmektedir. Yeterli gelire sahip olmayan tek ebeveynli aile üyeleri, temel ihtiyaçları olan beslenme, sağlık, eğitim vb. konularla ilgili ciddi bir erişim problemi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu noktada sosyal devlet devreye girmekte, aileleri destekleyici sosyal politikalar ve sosyal yardımlarla, tek ebeveynliğin dezavantajları azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada, Tekirdağ ilinde yaşayan tek ebeveynli ailelerin yararlandıkları sosyal yardımlar ve bu konudaki beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın temelini, yarı yapılandırılmış görüşme soru formu ve gözlem formu vasıtasıyla, ailelerle yüzyüze yapılan derinlemesine mülakatlar oluşturmaktadır. Görüşülen kadınların içerisinde, şartlı nakit desteği, şartsız/karşılıksız nakdi yardımlar, çocuklar için eğitim ve giysi yardımı, yakacak vb. sosyal yardım alanlar, boşandığı eşinden nafaka alanlar vd. mevcut olup kadınların tümü sosyal yardımların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. En çok ihtiyaç duyulan yardımlar ise nakit desteği, boşanmanın ilk dönemlerinde kalacak yer temini, yakacak yardımı vb. şeklinde belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tek Ebeveynli Aile, Sosyal Yardım, Sosyal Yardım Beklentisi, Sosyal Politika, Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar.

A RESEARCH OF SINGLE PARENT FAMILIES ON SOCIAL ASSISTANCES AND THE EXPECTATIONS

ABSTRACT

Being a single parent brings along a series of psychological, sociological and economic problems led by poverty. Single-parent family members who do not have sufficient income, may face a serious access problem for their basic needs such as nutrition, health, education, etc. At this point, the social state comes into play, and the disadvantages of single parenthood are tried to be reduced by supportive social policies and social assistance. In this study, the social assistances benefited by single parent families living in Tekirdağ province and their expectations on this issue were tried to be determined. The basis of the study consists of in-depth interviews with families, through semi-structured interview questionnaire and observation form. Among the women interviewed, conditional cash

¹ Bu makale, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2018 yılında kabul edilen "Tek Ebeveynli Ailelerde Çocuk Yoksulluğu: Tekirdağ İli Alan Araştırması" başlıklı yüksek lisans tezinin gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, ilknurkaraaslan@yahoo.co.uk,
ORCID: 0000-0001-8548-4275

³ Yüksek Lisans, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, eopcincin@gmail.com,
ORCID: 0000-0003-2459-7115

Atıf/Citation: Karaaslan, İ. ve Opçin, E. (2020). Tek Ebeveynli Ailelerin Aldıkları Sosyal Yardımlar ve Sosyal Yardım Beklentileri Üzerine Bir Araştırma, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(2), 81-103

support, unconditional / non-refundable cash assistance, education and clothing assistance for children, heating assistance etc. those who receive social assistance, those who receive alimony from their divorced spouse, etc. were available and all women stated that the social assistances were insufficient. It is stated that the most needed assistance is cash support, provision of accommodation in the first periods of the divorce, heating assistance, etc.

Keywords: Lonely Mothers, Social Assistance, Expectation of Social Assistance, Social Policy, Social Policies For Women

GİRİŞ

Günümüzde tüm toplumların ve toplumsal kurumların, artan sanayileşme, küreselleşme, hızlı teknolojik gelişmeler ve kırdan kente göç gibi nedenlerle derin bir şekilde dönüşmüş olduğu bilinmektedir. Toplumların en küçük kurumsal yapısı olarak bildiğimiz aile de bu değişim ve dönüşümlerden nasibini almıştır. Tüm dünya, ailede yaşanan farklılaşmalar ve bu farklılaşmaların yol açtığı toplumsal sorunların sonuçlarıyla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Geleneksel büyük aile tipi yerini küçük ve modern aile tipine bırakırken, ailede dayanışma, akrabalık bağı ve kan bağının zayıflaması, bireyselliğin öne çıkması vb. nedenlerle aile ilişkileri bir takım olumsuz etki ve değişimlere maruz kalmıştır (Parlak, 2020: 2). Hayatımıza giren yeni aile modelleri ve yaşam şekilleri arasında, tek ebeveynli aileler en dikkat çekici olanıdır.

Bu değişimlerin temelinde yer alan dinamikler ise; ekonomide hizmet sektörünün payının genişlemesi ve dolayısıyla kadınların daha fazla istihdam edilmesi, evlilik dışı doğumlardaki artış, boşanmaların artması vb. etmenlerdir. Farklı ülkelerde farklı biçimlerde ortaya çıkan bu dönüşümler aile kalıplarını kökten değiştirmiş ve yoksulluk, güvensizlik ve eşitsizliği körükleyen derin ekonomik sonuçlar doğurmuştur (Parlak, 2020: 3).

Yaşanan değişim ve dönüşümler doğal olarak Türk aile yapısına da yansımıştır. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de teknolojiye ilerlemeler, göç, kadın işgücünün artması, yoksulluk vb. nedenlerle aile yapısında çözümler yaşanmış ve sonuç olarak tek ebeveynli aileler ortaya çıkmıştır.

Tek ebeveynli ailelerde hem kadınların hem de çocuklarının ekonomik sorunları nedeniyle büyük bir mağduriyet içinde oldukları, başta yakın çevreleri olmak üzere çevrelerinden ciddi bir sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları ve bunun sosyolojik bir gerçeklik olarak tek ebeveynli ailelerin yaşadığı toplumlarda görüldüğü bilinmektedir

(Yusufoğlu ve Kızmaz, 2016: 30). Tek ebeveynli ailelerde ihtiyaçların, ebeveynlerin birlikte olduğu ailelere oranla psikolojik ve sosyo-ekonomik olarak farklı olduğu söylenebilir (Kalaycı, 2011: 18; Demir ve elebi, 2017: 113). Tek ebeveynli ailelerin ekonomik sorunlarına bu açıdan bakıldığında sorunun kapsamı daha iyi anlaşılacaktır. Çalışma, tek ebeveynli ailelerin yařadđı ekonomik sorunların çözümünde; devletten aldıkları sosyal yardımlar ve bu konudaki beklentilerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, Tekirdağ ilinde ikamet eden, aileden sorumlu ebeveynin kadın olduğu 15 tek ebeveynli aile ile derinlemesine mülakatlar yapılmış olup, sosyal yardım alıp almadıkları sorulmuş; 4'ünün kaymakamlık ya da bakanlıktan yardım almakta olduğu, 6'sının hiç yardım almadđı, 5'inin daha önce yardım aldığı ancak şu an bu yardımlardan yararlanmadđı sonucuna ulaşılmıştır. Yardım almakta olan katılımcıların aldıkları yardım türleri incelendiğinde, yakacak yardımları, çocuklarına eğitim ve kıyafet yardımı, boşandığı eşinden aldığı nafaka, şartlı nakit transferleri ve şartsız/karşılıksız nakdi yardımları aldıkları grlmştir.

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların, tek ebeveynliliğe geçişten itibaren farklı sosyal, ekonomik, psikolojik vd. problemler yařadđı, özellikle istihdam, maddi destek, konut-barınma, ısınma vb. temel ihtiyaçları ile ilgili olarak sıkıntılarını dile getirdikleri ve sosyal yardım talep ettikleri grlmştir. Ayrıca kadınların tamamı devletin, aileden sorumlu ebeveynin kadın olduğu ailelere gerekli her türlü desteği sağlaması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların sosyal yardım beklentileri incelendiğinde tek ebeveyn olan kadınlardan 5'inin kendilerine bir iş sağlanması, 3'ünün daha fazla miktarda maddi yardım verilmesi, 1'inin boşanmanın en azından ilk dönemlerinde kalacak yer verilmesi ve 1'inin de yakacak yardımı sağlanmasını istediği, yalnızca bir tanesinin herhangi bir sosyal yardım almayı istemediği diğerlerinin ise bu dönemde zorluk çeken ebeveynlere devletin gerekli destekleri sağlaması gerektiğini belirttikleri grlmştir.

1. Tek Ebeveynlik Kavramı

Aile kavramı, yaygın olarak toplumun ana ögesi olarak kabul edilen en önemli toplumsal kurumdur. Hiç şüphe yoktur ki tüm toplumların bu evrensel kuruma, varlıklarını devam ettirebilmek için ihtiyaçları vardır. Aile dediğimiz toplumun bu temel kurumu sanayinin gelişmesi, teknolojidaki ilerlemeler ve kentleşmeden

etkilenmiş ve değişime uğramış ve söz konusu değişimler tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Batı toplumlarında aile tanımlanırken kastedilen “anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile iken dünyanın birçok yerinde anne, baba ve çocuklara ilaveten amca, dayı, teyze, hala, anneanne, babaanne, dede vb. de aile tanımına dahil edilmektedir. Tek ebeveynli aile, çocuğun sorumluluğunu, değişik sebeplerle yalnız kalmış baba veya annenin, tek başına kendisinin aldığı aile tipidir (Gladding, 2012: 75). Eşlerden birinin ölümü, uzun süreli yokluğu, boşanma/ayrılma veya evlilik dışı çocuk sahibi olma (nikâhsız birliktelikler, bekâr kadın ya da erkeğin evlat edinmesi, sperm bankaları sayesinde gebelik, yapay dölleme vb.) sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Boylu ve Öztop, 2013: 210) (Ünal, 2014: 5-6).

Tek ebeveynli ailenin ölüm sonucu oluşmasında, eşlerden birinin vefatı bütün aileyi derinden etkilemektedir. Bu durumla karşılaşıldığında, aile fertlerinin görevi, aile hayatını düzenlemek, ailenin parçalanmasını engellemek ve yeniden yapılandırılmasında etkili rol oynayabilmektir (Boylu ve Öztop, 2013: 210). Ölümün ailenin parçalanmasında doğal bir sebep olmasının yanı sıra aile üzerindeki ekonomik etkileri daha çok ailenin hali hazırdaki sosyal ve ekonomik durumlarıyla bağlantılı olarak değişiklik göstermektedir (Kızmaz ve Yusufoglu, 2015: 3).

Boşanmayı etkileyen faktörlerin ise, aldatmadan geçimsizliğe kadar birçok farklı yönden ele alınması mümkündür. Bununla birlikte sebep ne olursa olsun boşanma da aile yapısını tümüyle kökten değiştiren bir durumdur (Barnes, 1999: 425). Geçmişle kıyaslandığında boşanma oranlarının artmasının ardında, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerindeki beklentilerin değişmesi, kadınların iş hayatına daha aktif olarak katılması, çocukların bakımı ve sorumluluğu gibi sebeplerin yattığını söylemek mümkündür (Sevim vd., 2016: 300).

Tercih sonucu oluşan tek ebeveynliğin genellikle üç yolla meydana geldiği söylenebilir. Bu yollar, çocuğa bilinçli olarak evlilik dışında sahip olmak, bilinçli olmamakla birlikte yanlışlıkla evlilik dışı çocuk sahibi olmak ve bekar bir yetişkinin evlat edinmesi olarak sıralanabilir (Gladding, 2012: 82). Genel kabul görmüş şekilde oluşturulmayan veya nikâhsız evlilik olarak ifade edilen bu birlikteliklerin uzun süreli olmadığını ve sonucunda çocuklu yalnız ebeveynler meydana getirdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır (Şentürk, 2008: 22).

Tek ebeveynli ailenin sanayileşme ve modernleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülse de aslında tek ebeveynlik daha eski dönemlerde de var olan bir olgudur (Ünal, 2014: 5-6). Tek ebeveynlere 17. ve 18. yüzyıllarda da sıklıkla rastlanılmakta idi. Tek ebeveynliliğin ortaya çıkma sebebi genellikle ebeveynlerden birinin ölmesiydi ve bu çağdaki tüm çocukların yaklaşık 1 / 3'ü ile 1 / 2'si çocukluk döneminde bir ebeveynin ölümünü yaşıyordu (Single Parents Worldwide: Statistics and Trends, 2017).

Sonraki dönemlerde sağlık, hijyen ve anne bakımındaki tıbbi gelişmeler üreme çağındaki insanların ölümlerini önemli ölçüde azaltmıştır. Günümüzde ebeveynlerden birinin ölümü tek ebeveynliğe yol açan nedenler arasında daha az yaygın bir nedendir. Boşanma, istenmeyen hamilelikler ve tek ebeveyn olmayı tercih etme tek ebeveynlerin sayısının artmasının başlıca nedenleridir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD, 2011)'ne göre, dünya çapında, çocukların % 15'i tek ebeveynli hanelerde yaşamakta olup kadınlar bu hanelerin yaklaşık % 85'ini yönetmektedirler. Ayrıca, bilinenin aksine tek ebeveynlerin çoğu istihdam altındadır (Single Parents Worldwide: Statistics and Trends, 2017).

Tablo 1: Tek Ebeveyn İstihdam Oranı (OECD, 2011)

	1980'ler Ortası (%)	2000'ler Ortası (%)	2008(%)
Fransa	77,6	77,8	-
Hollanda	25,0	67,2	76,2
İsveç	91,7	86,1	84,2
İngiltere	53,6	47,7	-

Kaynak: (Ünal, 2014: 80)

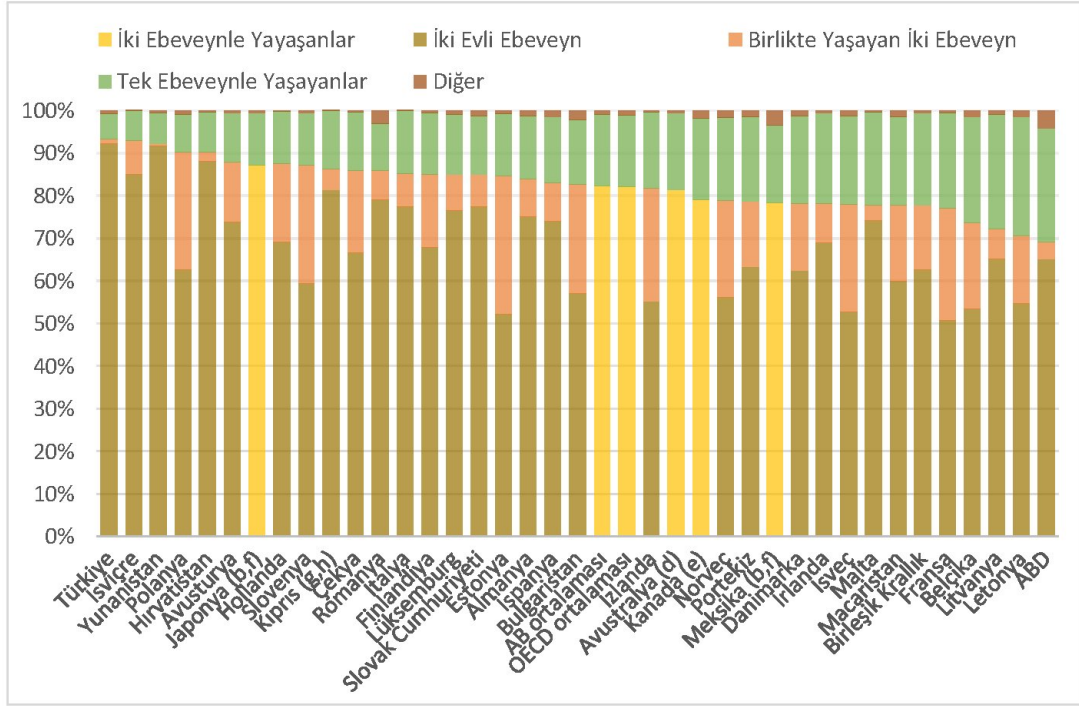
İngilizce konuşan ülkeler en yüksek tek ebeveynli hanehalkı oranına sahiptir (% 20'nin üzerinde). Tek ebeveynli hanelerde en büyük artış sanayileşmiş ülkelerde olmuştur. En yüksek tek ebeveyn oranına sahip ülkeler ise, Amerika Birleşik Devletleri (%25.8), İrlanda (%24.3), Yeni Zelanda (%23.7), Kanada (%22.1) ve Birleşik Krallık (%21.5)'tir (Single Parents Worldwide: Statistics and Trends, 2017).

OECD istatistiklerine göre tüm hanelerin yaklaşık % 5-10'u olan tek ebeveynli haneler, OECD ülkelerinin çoğunda büyük ölçüde azınlık durumundadır. Bununla birlikte, tek ebeveynli hanelerin payı açısından ülkeler arasında önemli ölçüde farklılıklar vardır. Örneğin Yeni Zelanda ve Latviya'da tek ebeveynli haneler

hanehalklarının %11'inden fazlasını oluştururken, Japonya'da bu oran %3'ün altındadır (OECD, Family Database, 2016: 4).

Tek kişilik hanelerin oranı hem genç yetişkinlerin haneden ayrılma eğiliminden hem de yaşlı insanların çocuklarıyla birlikte yaşama veya bir bakım evine (veya başka bir kuruma) taşınma eğiliminden etkilenmektedir. Tek kişilik haneler Estonya, Finlandiya ve Norveç'te hanelerin yaklaşık % 40'ını oluşturmaktadır. Buna karşılık, bu oran Portekiz'de yaklaşık % 20 ve Meksika'da % 10'dan azdır (OECD, Family Database, 2016: 4).

Grafik 1: 2018 yılı Çocukların Yaşam Düzenlemeleri (0-17 yaş arası çocukların dağılımı (%), Hanedeki ebeveynlerin varlığı ve medeni durumuna göre)

Kaynak: (OECD Family Database, 2020: 2)

Grafik 1'den görüleceği üzere OECD ülkeleri genelinde çocukların çoğu iki ebeveynli hanelerde yaşamaktadır. İki ebeveynli ailelerde yaşayan çocukların oranı, Amerika Birleşik Devletleri'nde % 70'in altı, Türkiye, İsviçre ve Yunanistan'da % 90 veya daha üzeri olmak şeklinde ülkeden ülkeye değişmektedir. Bununla birlikte OECD ülkelerinin çoğunda iki ebeveynli hanelerde yaşayan çocukların oranı % 80'in üzerindedir. Kalan çocukların çoğu ise tek ebeveynle yaşamaktadırlar (ebeveynleri olmadan değil). Letonya, tek ebeveynle yaşayan en yüksek çocuk oranına sahiptir.

Belçika, Litvanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de oranlar yüksek olup yaklaşık dört çocuktan biri tek ebeveynle yaşamaktadır (OECD, Family Database, 2020: 1).

Kesin oranlar ülkeler arasında önemli ölçüde değişmekle (Grafik 1) birlikte iki ebeveynle yaşayan çocukların çoğu, birbirleriyle evli olan ebeveynlerle yaşamaktadır. Yunanistan, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Slovak Cumhuriyeti, İsviçre, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki iki ebeveynli hanelerde yaşayan çocukların %10'undan azı evlilik dışı birliktelik (birlikte yaşayan ebeveynler) yaşayan hanelerdir. Buna karşılık Estonya, Fransa, İzlanda, Polonya, Slovenya ve İsveç'te ise tam tersi, iki ebeveynli hanelerde yaşayan çocukların % 30'undan fazlası birlikte yaşayan ebeveynlerin olduğu hanelerde bulunmaktadır. Yine de hiçbir OECD ülkesinde evlilik dışı birlikte yaşayan ailelerdeki çocuk sayısının evli ebeveynlerden oluşan ailelerdeki çocuk sayısı geçmeye ya yakın bir durum söz konusu değildir (OECD, Family Database, 2020: 1). Hanedeki ebeveynlerin varlığı ve medeni durumu hanenin sosyal ve ekonomik yapısına, hanehalkının yoksulluğuna, sosyal refah ihtiyacına vb. etki etmektedir.

2. Türkiye'de Tek Ebeveynlik

Toplumsal değişimin bir formu da aile kurumunun değişimi ve yeni aile formlarının ortaya çıkışı olmuş önemli değişimlerin başında da tek ebeveynli ailelerin artışı gelmiştir. Bu aile tipi tek bir ebeveyn ile yaşayan çocuk veya çocuklardan oluşan aile olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Çelebi, 2017:113). Yaşanan değişim ve dönüşümler doğal olarak Türk aile yapısına da yansımıştır ve yıllar boyu doğrusal olarak artışını sürdürmektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tek ebeveyn olan aileler içerisinde tek ebeveyn olan annelerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir (Aydiner ve Öztop, 2013).

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014-2019 yılı verilerine göre 2019 yılında, Türkiye'de hanehalklarının %9,2'si tek ebeveynli aileler (tek ebeveyn ve çocuklar)'den oluşmaktadır. Hanehalkı yapısı incelendiğinde anne ve çocuklardan oluşan hanehalkı oranı %7,2 iken, baba ve çocuklardan oluşan hanehalkı oranının %2 olarak gerçekleştiği görülmektedir (TÜİK Haber Bülteni, 2020).

Tablo 2: Hanehalkı tiplerine göre hanehalkı oranı, 2014-2019

Toplam Hanehalkı içindeki oranı (%)						
Hanehalkı Tipleri/Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tek kişilik hanehalkı	13,9	14,4	14,9	15,4	16,1	16,9
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	67,4	66,9	66,4	66,1	65,3	65,1
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2	14,2	14,1	13,9
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0	43,5	42,3	42,0
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2	8,5	8,9	9,2
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5	6,7	7,0	7,2
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3	16,0	15,8	15,0
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	2,1	2,2	2,4	2,5	2,8	3,0

Tek ebeveynli aile sayısı diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yıllar içinde artmaktadır. Tek ebeveynli aileler, Türkiye’de Batılı toplumlara göre daha az görülmektedir. Türkiye’de bu aile tipini kentte ve kırdaki gözlemlemek açısından istatistiksel bilgi yetersizdir. Bununla birlikte TÜİK verilerine göre 2019 yılında tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanehalkı oranının en yüksek olduğu il %11,2’lik oran ile Bingöl olmuştur. Adana %11,0 Malatya ise %10,9 oranı ile Bingöl’den sonra gelmektedir. Bu oranın en düşük olduğu iller ise %6,8 oranı ile Ardahan ve Tokat, %6,9 oranı ile Kars, Nevşehir, Bitlis ve Bayburt olmuştur. Anne ve çocuklardan oluşan hanehalkı oranının en yüksek olduğu iller %8,9 ile Bingöl, %8,7 ile Adana ve %8,6 ile İzmir, en düşük olduğu iller ise %4,8 ile Ardahan, %5,2 ile Burdur, Tokat ve Bayburt, %5,3 ile Kars ve Yozgat olmuştur. Burada sorumlu ebeveynin anne olduğu hanelerde en yüksek orana sahip iller arasında İzmir ve Adana’nın yer alması kentlerde sözkonusu oranın artması açısından dikkat çekicidir (TÜİK, 2020).

Tablo 3: Türkiye’de Tek Ebeveynli Aile İstatistikleri

AİLE	1978	1988	1998	TAYA (2006)	2008	TAYA (2011)	TÜİK (2017)	TÜİK (2019)
Çekirdek	58,00	63,40	68,40	73,00	69,90	70,00	66,10	65,10
Çocuksuz Çekirdek	8,30	9,90	13,50	15,70	14,30	17,10	14,20	13,90
Geniş	33,90	25,50	19,50	14,50	15,90	12,30	16,00	15,00
Dağılmış	8,10	11,10	12,20	12,50	14,30	17,70	-	-
Tek Kişilik	3,00	4,30	5,20	6,20	6,30	9,20	15,40	16,90
Tek Ebeveynli	4,80	5,40	5,00	4,00	5,20	4,60	8,50	9,20
Tek Ebeveynli (E)	0,50	0,70	0,60	0,40	0,60	0,50	1,80	2,00
Tek Ebeveynli (K)	4,30	4,70	4,40	3,60	4,60	4,10	6,70	7,20

Kaynak: (Coşan, 2018: 285)

Tablo 3’te görüleceği üzere Türkiye’de tek ebeveynli haneler özellikle 2011 yılından itibaren ciddi oranda artmış, 2011 yılında 4,60 olan oran, 2019 yılında % 9,2 olarak gerçekleşmiştir.

3. Annenin Aileden Sorumlu Olduğu Tek Ebeveynli Ailelerde Sosyal Politika ve Sosyal Yardım İhtiyacı

Bugün tek ebeveynli ailelerin sayısı gerek gelişmekte olan ülkelerde gerekse gelişmiş ülkelerde artmaktadır. Tek ebeveynliliğe, ortaya çıkış sebebi açısından bakıldığında, eşi vefat edenlerin oranı azalırken, boşanan ve evlilik dışı çocuk sahibi olanların oranının arttığı görülmektedir. Diğer taraftan dünyanın birçok yerinde, tek ebeveynli ailelerin büyük bir çoğunluğunda aileyi anneler idare etmekte olup, söz konusu ailelerin diğer ailelere nazaran daha fazla geçim sıkıntısı ve yoksulluk ile karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Annelerin aileden sorumlu olduğu tek ebeveynli aileler, bu nedenle sosyal devlet için temel bir mücadele alanıdır (Ünal, 2014: 5-6)

Annenin ailenin bakımından sorumlu olduğu tek ebeveynli ailelerde çocuklar sıklıkla yoksulluk, sosyal dışlanma vb. olumsuz durumlarla karşı karşıya gelmektedir. Bu ailelerde ekonomik kaynakların kıtlığı ve annenin çalışıyor olup olmaması en temel konulardır ve her halükârda devletin sosyal politikalarının ve özelde sosyal yardımların muhatabı olmaktadır. Bu çerçevede söz konusu ailenin en azından

asgari refah düzeyine ulaşması ve insan onuruna yaraşır bir hayat sürmesi için, devletin ailenin ihtiyaç duyduğu çocuk bakımı, istihdam(anne) vb. hizmetleri yürütecek sosyal politikaları uygulamaya koyması büyük önem arz etmektedir (Parlak, 2020: 1).

4. Türkiye’de Kadınlara ve Tek Ebeveyn Olan Annelere Yönelik Sosyal Düzenlemeler

Tek ebeveynli ailelerin birçoğunun özellikle maddi açıdan desteklenmeye muhtaç durumda oldukları bilinmekte olup bu ailelerin ekonomik durumunu doğrudan etkileyen politika ve düzenlemeler refah seviyelerini artırmak için büyük önem taşımaktadır. Dünyada çeşitli ülkelerde tek ebeveynli aileleri desteklemeye yönelik sosyal politikalar uygulanmaktadır. Her ülkede uygulamalar, ödeme süresi, ödeme miktarı ve şartları bakımından değişiklik göstermektedir. Ülkemizde ise bu tip ailelere yönelik özel bir sosyal politika uygulaması yoktur. Türkiye’de genel olarak kadınlara yönelik sosyal politika ve uygulamalar mevcut olup ailenin idaresinden kadının sorumlu olduğu tek ebeveynli aileler de bu imkanlardan yararlanmaktadır.

Türkiye’de kadınlara yönelik sosyal politika ve düzenlemeler ele alındığında karşımıza, çocuk yardımı, nafaka ve izinler, doğum ve bakım izinleri, aile yardımları vb. uygulamalar çıkmaktadır.

4.1 Çocuk Yardımı

Türkiye’de çocuk bakım hizmeti kurumsal bazda Milli Eğitim Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, belediyeler, kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar tarafından sunulmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan ücretsiz bakım hizmeti sayesinde maddi açıdan yetersizlik içerisinde olan aileler, çocukları korunma altına alınmaksızın gündüzleri kreş hizmetinden yararlanabilmektedir. Bununla birlikte çocuk bakımının yine de kadınların iş hayatına katılımlarının önünde bir engel oluşturduğu söylenebilir.

Türkiye’de çocuk bakımı hâlâ büyük ölçüde evde çözülmekte ve bu bakım genellikle anne tarafından üstlenilmektedir. Diğer yandan okul dışı saatlerde hizmet vermeye devam eden çocuk bakım kurumlarının yetersiz olması, vardiyalı işlerde çalışan tek ebeveynler için sorun yaratmaktadır. Bunların sonucunda, bakım sorumluluğu bulunan tek ebeveynler çocuklarını emanet edebilecek birini bulamadıklarında veya bakım masraflarını karşılayabilmek için nakit transferleri

sağlanmadığında iş hayatına aktif olarak katılabilmeleri açısından olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır (Ünal, 2014: 106-113).

4.2. Nafaka Sistemi

Türkiye’de boşanma sebebiyle tek ebeveyn olan kadına yönelik olarak, eski eşten nafaka alınması uygulaması ise, kadının iş gücüne katılmadığı durumda yoksulluğa düşme riskini azaltması ve çocukların gelişimi açısından önem taşımaktadır. Medeni Kanun’un 175. Maddesinde düzenlenen nafaka hükümlerine göre, yoksul duruma düşecek olan tarafın, boşanmada kusuru diğer taraftan daha ağır olmamak şartıyla, diğer taraftan mali gücüne göre süresiz nafaka isteme hakkı vardır (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 2001).

4.3 Doğum ve Bakım İzinleri

Doğum izni, iş-yaşam dengesinin kurulmasında önemli bir role sahiptir. Bu uygulama kadınları ve tek ebeveyn olan anneleri doğrudan doğruya etkileyen politikalardandır.

Türkiye’de, İş Kanunu’nda ve Devlet Memurları Kanunu’nda düzenlenmiş olan doğum izni hükümlerine göre, kadın işçilerin ve memurların doğumdan önce ve sonra sekizer haftalık olmak üzere toplamda 16 hafta ücretli doğum izni hakları vardır. Gebeliğin çoğul olması durumunda doğumdan önce verilen sekiz haftalık izin süresine iki hafta daha eklenebilmektedir. Kadının sağlık durumu göz önünde bulundurularak doktorun uygun görmesi halinde kadının doğumdan önceki üç haftaya kadar işyerinde çalışmasında bir engel yoktur. Bu durumda doğumdan önceki kullanılmayan süre doğum sonrasına aktarılabilir (4857 sayılı İş Kanunu, 2003; 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1965).

Diğer taraftan ödemeler açısından bakıldığında kadın işçi ve memurlar arasında bir ayrım söz konusudur. Kadın memurlara analık izni boyunca ücretlerinin tamamı ödenirken (657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1965), kadın işçilere son bir yıl içinde en az 90 gün analık sigortası primi ödemiş olmaları durumunda günlük ücretlerinin 2/3’ü üzerinden geçici iş göremezlik ödeneği ödenmektedir. Kadına doğum yapması durumunda ödenecek olan geçici iş göremezlik ödeneği, yalnızca kendi sigortalılığı sebebiyle ödenmekte olup, kadın eşinden sigortalı olduğu durumda bu ödenekten yararlanamamaktadır. Ancak sağlık imkânlarından yararlanmada kadının kendi sigortalılık durumu aranmaz.

Bununla birlikte emzirme ödeneği kadına kendi sigortalılığı ya da eşinden dolayı sigortalı olması durumlarında bir defaya mahsus olarak ödenmektedir. Bu tutar 2020 yılı için 202 TL olarak belirlenmiştir. Analık izni olarak bilinen doğuma bağlı izne ek olarak kanunlarda süt izni de tanınmıştır. Buna göre, kadın işçilerin bir yaşından küçük olan çocuklarını emzirebilmeleri için günlük 1,5 saat süt izni verilmektedir (4857 sayılı İş Kanunu, 2003). Kadın memurlara ise doğum sonrası analık izni süresinin bittiği tarihten itibaren ilk altı ayda günlük 3 saat, ikinci altı ayda günlük 1,5 saat süt izni verilmektedir (657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1965). Diğer taraftan doğum yapan kadın işçilere talep ettikleri takdirde ücretli analık izni süresi bitiminden itibaren 6 ay, kadın memurlara ise 24 ay ücretsiz izin hakkı verilmiştir.

4.4. Aile Yardımları

Tüm tek ebeveynleri kapsamamakla birlikte, ölüm sebebiyle tek ebeveyn durumuna düşmüş olan kadınlara yönelik nakit desteği uygulaması, ülkemiz uygulamaları açısından önemli bir adım olarak görülebilir. Bu kapsamda, 2012 yılında eşini vefat sebebiyle kaybetmiş olan kadınlar için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kararıyla düzenli nakit sosyal yardım programı uygulamaya koyulmuştur. Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen bu programın hedef kitlesini, geliri yoksulluk sınırının altında olan, sosyal güvencesi bulunmayan ve resmi nikâhlı eşini vefat sebebiyle kaybeden kadınlar oluşturmaktadır (Ünal, 2014: 117, 118).

Bahsedilen sosyal politikaların yanı sıra, ülkemizde ihtiyaç sahiplerine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından gıda, barınma ve yakacak yardımları ve sosyal destekli nakit yardımları da yapılmaktadır. Bunların yanı sıra, eğitim alanında taşınmalı eğitim, öğrenci ihtiyaç yardımları, yükseköğretim bursu vb. yardımlar da mevcuttur.

Ülkemizde eşini vefat sebebiyle kaybetmiş ve/veya boşanmış kadınlara yönelik yürütülen bütünsel ve kapsamlı bir politikanın henüz var olmadığı söylenebilir. Aslında “tek ebeveyn” terimi bile ülkemizde yeni yeni kullanılmaya başlanmıştır (Ünal, 2014: 117). Bununla birlikte görülen odur ki ülkemizde direkt olarak tek ebeveynli ailelere yönelik sosyal politikalar olmadığından, bu aileler yoksul ailelere ve çalışan ebeveynlere yönelik olan sosyal yardım ve politikalardan istifade etmekten

öteye geçememektedirler. Bu noktada artan tek ebeveynli aile modeliyle beraber bu ailelere yönelik sosyal yardım ve sosyal politikaların da artacağı beklenmektedir.

5. Yöntem

Çalışmanın amacı ayrılık, ölüm veya nikâhsız birliktelik sonucunda oluşan, kadının tek ebeveyn olduğu ailelerin faydalandığı sosyal yardımları ve bu konudaki beklentilerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın cevap aradığı temel soru şu şekildedir:

• Herhangi bir sebeple tek ebeveyn olan kadınların faydalandıkları sosyal yardımlar ve sosyal yardımlar hakkındaki beklentileri nelerdir?

Bu temel sorunun yanı sıra çalışmada şu sorulara da cevap aranmaktadır:

• Tek ebeveyn olan kadınların, tek ebeveyn olmalarına yol açan sebepler nelerdir?

• Tek ebeveyn olan kadınların sosyal yardım alamama sebepleri nelerdir?

• Sosyal yardımlar hakkında tek ebeveyn olan kadınlar bilgiyi nerelerden edinebilmektedir?

• Çalışma kapsamında görüşülen tek ebeveyn olan kadınlar sosyal yardımlara en çok hangi dönemlerde ihtiyaç duymaktadır?

Çalışmanın evrenini Tekirdağ ilinde ikamet eden yalnız kadınlar oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem belirlenirken nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmış, amaçlı örneklem yöntemlerinden olan “ölçüt örnekleme” “kolay ulaşılabilir durum örnekleme” ve “kartopu örnekleme” yöntemleri kullanılmıştır. Burada esas amaç daha önceden sınırlanmış bir dizi durumu karşılayan örneklem ile çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 140-141). Nitel araştırmalarda genellikle olasılıklı olmayan örnekleme yöntemi olan amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmektedir. Burada amaç araştırma sorularına ve incelenecek olaya uygun olan bireylere ulaşabilmektir (Erkuş, 2017: 138, Gürbüz ve Şahin, 2015:130). Bu nitel araştırma yöntemleri doğrultusunda 15 kadın tek ebeveynli aile reisi ile görüşme sağlanmıştır

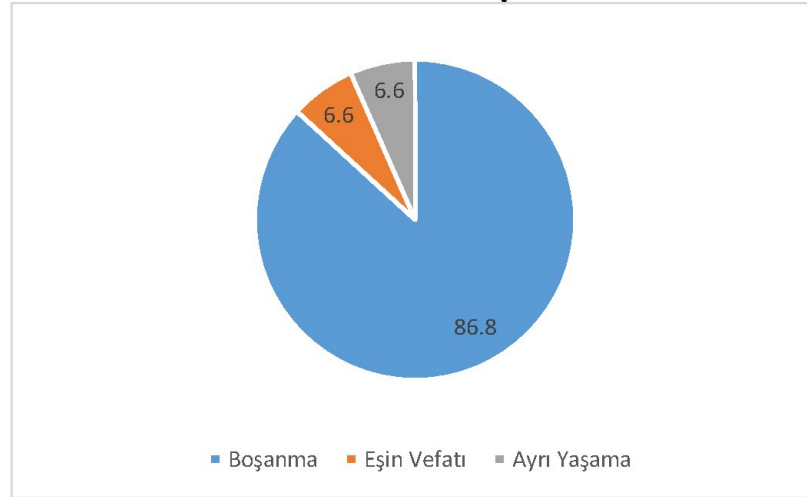
Türkiye’de tek ebeveyn olan kadınların aldığı sosyal yardımlar ve beklentileri konusunun yeterince ele alınmadığı bu sebeple çalışmanın literatür eksikliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada yarı yapılandırılmış soru formu ile

derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu teknik kapsamında açık uçlu sorulardan oluşan yarı-yapılandırılmış soru formu ile veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme tekniği bir yönüyle anket yöntemine benziyor olsa da yüz yüze yapılan ve verilen cevaba bağlı olarak yeni sorularla daha derinlemesine bilgi edinilebilen bir yöntemdir (İslamoğlu, 2009: 184, Duverger, 2006: 264-265). Yarı yapılandırılmış soru formunda önceden belirlenen ana başlıklar olup, alt başlıklarında yapılandırılmış, fakat görüşme esnasında görüşmenin gidişatına göre değiştirilebilecek yapılandırılmamış soruların var olduğu bir formdur (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015: 115, Erkuş, 2017: 158). Veriler, katılımcılarla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

6. Bulgular

Çalışma çerçevesinde görüşülen katılımcıların tek ebeveynli olma nedenleri incelendiğinde karşımıza, 13'ünün boşanma, 1'inin eşinin vefatı ve 1'inin de resmi olarak nikâhlı olmakla birlikte eşinden ayrı yaşaması sebebiyle tek ebeveynli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 3: Katılımcıların Tek Ebeveynli Olma Nedenleri

Tek ebeveyn olma durumuna süre açısından bakıldığında, kişiden kişiye değişmekle birlikte katılımcıların 2-14 yıldır tek ebeveyn olarak hayatlarını sürdürdükleri görülmüştür. Katılımcıların yaş dağılımları göz önüne alındığında, 27-56 yaş aralığında oldukları görülmüştür ve 1'i okur-yazar değilken, 5'i ilkokul, 2'si orta okul, 6'sı lise mezunu ve 1'i okuma yazma bilmemektedir.

Çalışma kapsamında katılımcılara geçim kaynakları sorulmuş ve 8'inin düzenli bir işinin olduğu, 3'ünün düzenli bir işi olmamakla birlikte çalıştığı, 1'inin emekli olduğu, 3'ünün ise çalışmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tüm katılımcılar gelirlerinin giderlerini karşılamakta yetersiz kaldığını belirtmektedir. Bununla ilişkili olarak katılımcılara, herhangi bir kurumdan sosyal yardım alıp almadıkları sorulmuş; 4'ünün kaymakamlık ya da bakanlıktan yardım almakta olduğu, 6'sının hiç yardım almadığı, 5'inin daha önce yardım aldığı ancak şu an bu yardımlardan yararlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 4: Katılımcıların Sosyal Yardım almalarına Dair Bulgular

Yardım almak isteyip de yardım alamayan katılımcıların yardım alamamalarının sebepleri incelendiğinde sosyal güvenceye sahip olmalarından dolayı sosyal yardım alamadıkları görülmüştür. Bir müddet yardım almış olan katılımcıların ise aldıkları yardımların başka bir kurumdan yardım alınması veya kendi üzerine kayıtlı bir mal varlığının hasıl olması sebebiyle kesilmiş olduğu görülmüştür. Görüşülen kadınlardan yalnızca bir tanesi, herhangi bir sosyal yardım almayı istemediğini, yardım almanın kendisini küçük düşüreceğini ifade etmiştir. Yardım almakta olan katılımcıların aldıkları yardım türleri incelendiğinde bunların; ısınma yardımları, çocuklar için eğitim ve kıyafet yardımı, boşandığı eşinden aldığı nafaka, şartlı nakit transferleri ve şartsız/karşılıksız nakit yardımları şeklinde olduğu görülmüştür.

Görüşülen kadınlara yardımlardan nasıl haberdar oldukları sorulduğunda, çevrelerindeki diğer yardım alan bireyler veya internet/televizyon reklamları vasıtasıyla haberdar olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak katılımcıların neredeyse

hiçbirinin hangi kurumlardan, ne tür yardımlar sağlandığı ve bu yardımlardan yararlanabilme koşulları ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığı görülmüştür.

Tablo 4: Katılımcıların Çocuk Sayısı ve Maddi Durumları

Sayı	Çocuk Sayısı	Tek Ebeveynli Olmanın Maddi Etkisi
K-1	3 oğlu var yaşları 18,17 ve 14.	Maddi yoksunluklarının devam ettiğini, boşanmadan önce de maddi sorunlar nedeniyle çalıştığını belirtmiş, ailesinin de desteği ile şu an en azından huzurlu olduğunu dile getirmiştir.
K-2	2 çocuğu var kızı 10, oğlu 8 yaşında.	Şu an her istediğinin olabileceğini belirtmiş, ama hayattan bir beklentisinin olmadığını sadece sakin huzurlu olmak istediğini belirtmiştir. Daha öncesinde ise geçimi sağlayan eşi değil eşinin ailesi olduğunu belirtmiş, şu an ise kendisi çalıştığı için daha çok rahatladığını belirtmiştir.
K-3	7 çocuğu var beraber yaşadığı oğulları (21, 14), kızı (17)	Eşi sağ iken maddi durumunun daha iyi olduğunu, şu an eşinden kalan emekli maaşı ile zor geçindiklerini belirtmiştir.
K-4	3 çocuk, oğlu (26), kızı (23), oğlu (17)	Geçmişte çok maddi sorun yaşadıklarını fakat şu an ekonomik özgürlüğünü kazandığını ve kimseye muhtaç olmadığını belirtmiştir.
K-5	1 kızı (13) var.	Değişen bir şeyin olmadığını boşanmadan önce de çalıştığını şimdi de çalıştığını belirtmiş, kızının çok masrafi olduğunu ona çok harcama yaptığını bu durumun onu zorladığını belirtmiştir.
K-6	1 oğlu (7) var	Eski eşinden kalan borçların, hacizlerin ailesi tarafından karşılandığını belirtmiştir. Oğlunun sağlık problemlerinden dolayı çalışmadığını kendine uygun iş bulursa çalışmak istediğini fakat eşi ile beraber olduğu dönemden daha iyi olduğunu belirtmiştir. Şu an kendi ailesi ona ve oğluna bakıyor.
K-7	1 kızı (9) var.	Kendinden kısır kızına harcadığını, her şeyi onun için yaptığını belirtmiştir. En çok desteği ailesinden alıyor.
K-8	1 kızı (8) var.	Çok mücadele verdiğini, kızı için kariyerinden vazgeçtiğini, onun yanında olmak için birçok şeyden feragat ettiğini belirtmiştir. Nafaka aldığını ama o nafakanın anca kızının okul masraflarını karşıladığını, diğer ihtiyaçlar için hala borçlar ödediğini ve zorluklar çektiğini belirtmiştir.
K-9	1 kızı (3,5) var	Maddi durumunun daha kötüye gittiğini ama ailesinin desteği ile aşmaya çalıştığını, kızının küçük olmasından da kaynaklı şu an sorun yaşamadığını ama ayrı eve geçeceği zaman için endişeli olduğunu belirtmiştir.
K-10	2 çocuk 1 oğlu (18-otizm hastası) 1 kızı (11) var.	Değişen bir şeyin olmadığını, o dönemde eşinin kazancını paylaşmadığını, aynı sıkıntıların devam ettiğini dile getirmiştir. Kredi ödediğini, çok az bir aylık ile idare etmeye çalıştıklarını belirtmiştir.
K-11	2 kızı (9-24) var	Eşi, kaza geçirip felç olmadan öncesine kadar maddi olarak desteklemiş fakat son 3 yıldır destek olamıyor ve bu sebepten çok zorlandığını borçlandığını belirtmiştir.

K-12	2 kız (14-12) 2 oğlu (9-4) var.	Daha önce durumun daha iyi olduğunu bu süreçte sokakta bile kaldıklarını, yemeksiz kaldıkları gün olduğunu ve evini ayırınca borçlandığını, hayatın daha zor olduğunu, şu an bu sebeplerden eski eşinden kira yardımı aldığını belirtmiştir.
K-13	1 oğlu (14) 1 kız (7) var.	Başlarda çok sıkıntılar yaşadığını, akrabalarının yardım ettiğini, pazarda çalıştığını, düzensiz geliri olduğunu, sonra iş bularak onların yardımıyla düzene girmeye başladığını, çok zor zamanlar yaşadığını ama asla çocuklarını aç bırakmadığını, hep çabaladığını belirtmiştir.
K-14	1 oğlu (14) 1 kız (12) var.	Şu an durumunun daha iyi olduğunu eski eşi varken kira, fatura ve giderleri karşılamadığını en azından şu an yardım aldığını, çalışmaya gittiğini belirtmiştir. Sigortalı bir işe eşinin kalan borçlarından ötürü giremediğini bu sebepten çok borçlanarak geçindiğini, temizliğe gittikçe borcunu ödediğini belirtmiştir.
K-15	1 oğlu (4) var.	Boşandıktan sonra durumunun daha kötüye gittiğini, babasının vefatından sonra annesi ile birlikte kalan emekli maaş, oğluna ödenen nafaka ve sosyal yardımlarla geçindiklerini belirtmiştir.

Yukarıdaki özet tabloda katılımcıların çocuk sayısı ve ekonomik durumu özetlenmeye çalışılmıştır. Bu tablodan görüleceği üzere tek ebeveynlik ve ekonomik durum arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Kadın ebeveynlerin büyük çoğunluğunun maddi ve manevi sorunlar yaşadıkları kendi ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Diğer taraftan evli oldukları dönemle karşılaştırıldığında daha iyi ekonomik koşullarda olduklarını belirten kadınlar, bunun sebebini eski eşlerinin borçlarından ve huzursuzluğundan kurtulmuş olmaları şeklinde belirtmişlerdir.

Katılımcıların sosyal yardım beklentileri incelendiğinde tek ebeveyn olan kadınlardan 5'inin kendilerine bir iş sağlanması, 3'ünün daha fazla miktarda maddi yardım verilmesi, 1'inin boşanmanın en azından ilk dönemlerinde kalacak yer verilmesi ve 1'inin de yakacak yardımı sağlanmasını istediği, yalnızca bir tanesinin herhangi bir sosyal yardım almayı istemediği, diğerlerinin ise bu dönemde zorluk çeken ebeveynlere devletin gerekli destekleri sağlaması gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların tümü kış aylarında, 1'i ise doğum günü gibi özel günlerde yardıma daha çok ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir.

Yardım alan ya da almadığı halde almak isteyen katılımcıların tamamı uygulamada olan çocuk yardımı, nafaka, doğum ve bakım izinleri, aile yardımları, şartlı nakit transferleri vb. yardımları yetersiz bulmakta, miktar ve süre olarak iyileştirilmeleri gerektiğini düşünmektedirler.

Katılımcıların büyük bir kısmı istihdam altında olmalarına rağmen eski eşlerinin borçları, kullandıkları krediler vb. nedenlerle ekonomik güçlüklerle savaşıyorlar. Katılımcıların özellikle çocukları küçük yaşlarda iken daha fazla sosyal yardım beklentisi, maddi ve manevi destek talep ettikleri, sonraki yaşlarda ise istihdam edilmeyi ümit ettikleri kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Burada özellikle sosyal yardım-istihdam bağlantısının önemi ortaya çıkmaktadır.

Dünyada 1990'lı yıllardan itibaren işsizlik oranlarının artması ve sosyal yardım faydalanıcılarının uzun yıllar sistemde kalması sebebiyle sosyal yardım alanların emek piyasasına yönlendirilmesi konusu gündeme gelmiştir. Aktif sosyal yardım programları olarak adlandırılan bu programlar yardım alan kişi sayısını düşürme ve yardımlara bağımlılığı azaltmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, yardım alanların çalışma motivasyonu ve kabiliyetlerini arttırmak, bu kişilere çalışma fırsatı sağlamak ve kendilerine olan güven ve saygılarını temin etmek hedeflenmektedir (Karaaslan, 2016: 104). Türkiye'de de ilgili bakanlık ve İş-Kur'un ortaklaşa yürüttüğü çalışmalar neticesinde sosyal yardımlarla istihdam arasında bir bağ kurulmaya çalışılmaktadır. Söz konusu gelişmeleri destekler biçimde çalışmamızdaki sosyal yardımlardan faydalanan kadın ebeveynlerin de sosyal yardımlarla yaşamak niyetinde olmadıkları, olabildiğince kısa bir vadede (çocukları kreşe gidebilecek yaşa geldiğinde) emek piyasasında istihdam edilmeyi arzuladıkları ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde tek ebeveynli aile tipinin çok eski bir kökene sahip olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan bilinenin aksine tek ebeveynli aileler sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte ortaya çıkmayıp Avrupa'da, 17. Ve 18. yüzyıllardan itibaren görülmeye başlanmıştır. Bu tip ailelerin sayısındaki artış, son yıllarda ülkemizde ivme kazanmış olsa da konunun yeterince ele alındığını söylemek mümkün değildir. Ülkemizde aileden sorumlu ebeveynin kadın olduğu tek ebeveynli ailelere yönelik özel bir düzenleme veya sosyal yardım türü mevcut değildir. Bununla birlikte kadınların yalnız ebeveyn oldukları durumda sosyal politikalara ve özelde sosyal yardımlara daha fazla ihtiyaç duydukları bilinmektedir.

Tek ebeveynli aileye geçiş kuşkusuz hane halkı üzerinde maddi ve manevi sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle aileden sorumlu kadın ebeveynlerin karşılaştığı

güçlükler, daha çetrefilli ve yoğun bir şekilde ortaya çıkabilmekte, bir taraftan kendisinin ve çocuklarının geçimini sağlamaya çalışan kadın, diğer taraftan çocuklarının bakım yükümlülüğünü de üstlenmek durumunda kalmaktadır. Bu tip ailelerde ekonomik durum ve annenin istihdam altında olması, ailenin muhtaçlığının tespiti noktasında en belirleyici unsurlar olup her halükârda devletin, ailenin en azından asgari refah düzeyine ulaşması ve insan onuruna yaraşır bir hayat sürmesi için, ihtiyaç duyduğu sosyal politikaları ve sosyal refah hizmetlerini hayata geçirmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, Tekirdağ ilinde yaşayan, aileden sorumlu ebeveynin kadın olduğu tek ebeveynli ailelerle, yararlandıkları sosyal yardımlar ve bu konudaki beklentilerini tespit etmek amacıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin neticesinde kadınların boşandığı eşinden aldığı nafaka ve devletten aldığı şartlı nakit desteği, şartsız/karşılıksız nakdi yardımlar, çocuklar için eğitim ve giysi yardımı, ısınma yardımı vb. sosyal yardımlardan faydalandıkları, bununla birlikte nafakayı ve yardımları miktar açısından yetersiz buldukları tespit edilmiştir. En çok ihtiyaç duyulan yardımlar sorulduğunda ise nakit desteği, istihdam desteği, boşanmanın ilk dönemlerinde kalacak yer temini, yakacak yardımı vb. şeklinde taleplerini dile getirmişlerdir.

Çalışmada görüşülen kadın tek ebeveynler açısından ekonomik sorunların, tek ebeveyn durumunun ilk oluştuğu zamanlarda daha şiddetli yaşandığını söylemek mümkündür. Örneğin görüşülen kadınlardan biri tek ebeveynliliğin ilk zamanlarında kalacak yer sıkıntısı çektiğini ifade etmiştir. Devletin özellikle tek ebeveyn durumunun ilk oluştuğu zamanlara yönelik sosyal politikalar üretmesi kadın ebeveynler için büyük önem arz etmektedir. Kadınlar emek piyasasına girişte erkeklere nazaran daha fazla engelle karşı karşıya kalmaktadır, bu sebeple kadın ebeveynler, en azından istihdam edilinceye kadar geçen sürede devlet desteğine ihtiyaç duymaktadırlar.

Kadın tek ebeveynler, istihdam altında olmaları durumunda doğum ve bakım izinlerinden istifade edebilmekte, bununla birlikte bu konuda kamu özel sektör ayrımı olduğundan, özel sektör çalışanları söz konusu haklardan yararlanmada miktar ve süre olarak dezavantajlı olmaktadır. Devletin bu konuda düzenlemeleri gözden geçirmesi faydalı olacaktır.

Diğer taraftan görüşülen kadınların büyük bir kısmı ailelerinin geçimini sağlayabilecek geliri elde edebilmeleri için istihdamın önemine vurgu yaparak devletin bu konuda kendilerini desteklemesini beklediklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada sosyal yardım ile istihdam arasındaki bağı önemi ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin bir kısmında, örneğin Fransa'da sosyal yardım faydalamalarının emek piyasasına geri dönmelerini sağlamak için çeşitli düzenlemeler mevcut olup bir sosyal yardım türü olan asgari gelir desteğinin dahi iş arama yardımına dönüştüğü bilinmektedir. Diğer taraftan sosyal yardım alan bireylerin emek piyasasına yönlendirilmesi sosyal devlet üzerindeki finansman yükünü de bir nebze hafifletecektir. Çalışmada, görüşülen kadınlar da bir an önce emek piyasasında istihdam edilmeyi arzuladıklarını ve devletin kendilerine bunun için yardımcı olmasını talep ettiklerini bildirmişlerdir.

Görüşülen kadınların tamamı gelirlerinin giderlerini karşılamadığını belirtmektedirler ve sosyal yardım ve sosyal politikalara ihtiyaç duymaktadırlar. Kadınların önemli bir kısmı ihtiyaçları olduğu halde sosyal yardım alamadıklarını belirtmişlerdir. Bu kadınlar, daha önceden sosyal yardım aldıkları halde işe girmeleri ve SGK'lı olmaları nedeniyle yardımların kesildiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte istihdam halinde olan bu kadınların asgari ücret veya düşük ücretlerle çalışmaları sebebiyle hala sosyal yardım muhatabı olabilecek durumda oldukları gözlenmiştir. Bu durumda sosyal yardımların devam ettirilmesi, özellikle çocuklar açısından büyük önem arz etmektedir. Devlet bu durumdaki kadın ebeveynlere yönelik sosyal politikalar üretmelidir.

Diğer bir sorun ise kadın ebeveynlerin hangi kurumlardan yardım alabileceklerini bilmemeleridir. Bu konuda, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve bu kurumların yereldeki temsilcilikleri vasıtasıyla ilgili duyurular yapılabileceği gibi televizyon ve internet reklamları vasıtasıyla da muhatapların bilgi sahibi olmaları sağlanabilecektir.

Görüşülen kadınların tamamının yapılan yardımları miktar açısından yetersiz buldukları göz önüne alındığında, yardımların miktarında bir artış yapılmasının, yardımların çeşitlendirilmesinin ve duruma uygun yeni sosyal politikalar ve düzenlemelerin uygulamaya konmasının aileden sorumlu ebeveynin kadın olduğu tek

ebeveynli ailelerin yaşadığı sosyal ve ekonomik sorunların hafifletilmesinde bir nebze de olsa etkili olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- BARNES, G. G. (1999). "Divorce Transitions: Identifying Risk and Promoting Resilience for Children and Their Parental Relationships". *Journal of Marital and Family Therapy*, 25(4): 425-441.
- BOYLU, A.A., ÖZTOP, H. (2013). "Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Sosyoekonomi Dergisi*, 19(19): 207-220.
- COŞAN, B. (2018). "Dünyada ve Türkiye’de Sosyoekonomik Bir Problem Olarak Tek Ebeveynli Aile Olgusunun Çok Boyutlu Değerlendirilmesi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Yıl: 18 Sayı: 41, ISSN: 2148-9424.
- DEMİR, S. A. ve ÇELEBİ, Ş. G. (2017). "Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13): 111-128.
- KARAASLAN, İ. (2016). *Avrupa Birliği’nde İstihdam Odaklı Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’nin Uyumunu*, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları-1.
- KUL PARLAK, N. (2020). "Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları", içinde Abdulkadir Şenkal, Esin Karacan, Çiğdem Uludağ Güler (Edt.) *Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sosyal Hizmetler*, Umuttepe Yayınları: Kocaeli, Yayın No: 345.
- GLADDING, S. T. (2012). *Aile Terapisi: Tarih, Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. İ. Keklik ve İ. Yıldırım). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- KALAYCI, A. R. (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- KIZMAZ, Z., YUSUFOĞLU, Ö. Ş. (2015). "Parçalanmış Yoksul Ailelerin Geçinme Stratejileri: Elâzığ Örneği". *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 1-18.

- OECD, Family Database (Updated: 06-12-2016). Family size and household composition, www.oecd.org/els/family/database.htm (Erişim Tarihi: 19.12.2020).
- OECD Family Database (Updated February 2020), Children in Families, <http://www.oecd.org/els/family/database.htm> (Erişim Tarihi: 19.12.2020).
- SEVİM, Y., GÜLDESTE, ÖNER, C. (2016). “Boşanan Erkeklerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Elazığ İli Örneği)”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2): 293-312.
- Single Parents Worldwide: Statistics and Trends (2017). <https://spacedoutscientist.com/2017/07/18/single-parents-worldwide-statistics-and-trends/> (Erişim Tarihi: 18.12.2020).
- ŞENTÜRK, Ü. (2008). “Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler”. *Aile ve Toplum*, 4(14): 7-31.
- TÜİK Haber Bülteni (2020). *İstatistiklerle Aile 2019*, Sayı: 33730, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730> (Erişim Tarihi : 18.12.2020).
- ÜNAL, N. (2014). *Tek Ebeveyn Annelere Yönelik Sosyal Politikalar: Farklı Ülke Örnekleri*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi. Ankara.
- 2003 tarihli 4857 Sayılı İş Kanunu
- 1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu
- 2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
- YUSUFOĞLU, Ö. Ş., KIZMAZ, Z. (2016). “Parçalanmış Ailelerde Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: Elâzığ Örneği”, *Social Sciences (NWSASOS)*, 11(1), 27-40.
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- GÜLER, A., HALICIOĞLU, M.B. ve TAŞĞIN, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ERKUŞ, A. (2017). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

GÜRBÜZ, S., ŞAHİN, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

DUVERGER, M. (2006). *Sosyal Bilimlere Giriş*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

İSLAMOĞLU, H. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayın.